

Krleža életművében — versekben, drámákban, tanulmányokban, regényekben, elbeszélésekben, naplókban — éppen ez az *irodalmi* valóság, az, ami minden múltó élményt jelenvalóvá tesz, ami minden életelen dologba és tárgyba életet lehel, ami személyessé teszi a közösségi problémát és közösségivé a személyest, s minthogy ez minden Krleža-műben mindig újra és újra megvalósul, a Krleža-életműhöz való viszonyulás — az, hogy tudunk-e, merünk-e róla szólni — vízvázlatzó, definitíven elválasztó; a „nyolvanöt” ezért nem ürügye az itt következő írásoknak.

B. J.

A SZENTJÁNOSKENYÉR-FORMA VÍZJEL

TOLNAI OTTÓ

NAPLÓ

„Mikor a bogárarus belenyúlt a nagy, nedves vázonszámba, tompa fények lüktettek bent, mintha lélegeznének. Az árus egyszerre csak egy-két bogarat szedett ki s rakott át a hosszú, csőforma kalitkába. Mikor Ginpei a szeméhez emelte, mert nem hitte, hogy tizenhét bogár lenne a kalitkában, az ember belefúj, és a bogarak felizzottak. Nyála Ginpei arcát érte.

— Azt hiszem, még tíz kéne, hogy vidámabb legyen a dolog.”

Kavabata Jaszunari: *A tó* (Göncz Á. ford.)

röpülök zágrábba
künn a fehér mezőn
ősz farkasok vagy angyalok
és lenn máris a kivilágított keresztút

(az éjszaka ismét a doktor zsvivágó
második kötetét olvastam
lehetséges az hogy végül is
csak ez marad nekem
a tömérdek modern regényből

bajszomról olvadó porhó)

a tavasz első napja (a jama
 szerzőjének születésnapja
 magyar az édesanyja (klein róza)
 kapák igazgyöngy-fogsora a lankáson
 hallom ahogy eszik a finom földet
 a lányok bokája és fenéke már tejfehér
 ropog pattog hűl az ég
 sűrű mézhálóba öntött üvege
 az utolsó falat föld
 örökre szádban marad
 ó mondanád
 akárha dentistánál harapsz
 parasztrózsaszín gipszbe
 ó
 de a halál kapafoğa
 lecsapja az ékezetet
 a tavasz első napja/a jama

míg ettük a bárányokat vukodolban
 (valóban farkasokként véptük őket)
 tirátok
 a tömérdek csont fölött
 szegény vérző farkú dogunkra
 gondoltam
 írtam az első képeslapon
 (i. g. kovačić u hercegovackim planinama
 čita borcima svoje pjesme, travnju 1943. g.)

geofágia mondta valaki
 az íróegyesület klubjában
 szeretem a klub mézfoteljeit
 üveg és réz asztalaít
 miljenko stančić
 kranjčević- és tin-portréját
 geofágia mondta valaki
 éppen abban a pillanatban
 amikor simon simonovič
 bemutatott az indigó szerzőnőjének

elfoglalom a szobámat
 133 memorizálok
 hogy hazataláljak 133

leülök az ágyra
 három hamuszín pléd
 mosolygok hisz könyvet
 építettem volt a h-akra
 s azóta hívatlanul is jönnek
 hangtalan halinacsizmás menet
 herbáriumotokba dőlök majd
 mint kisiskolás levizelt kikericse
 örülök a pontos kifejezésnek elfogalom
 így megszabadulok a leírásoktól mérésektől
 leszedem a toalet fertőtlenítőszalagait
 földíszítem magamat mint egy hibbant hajadon
 hess h
 fess át
 fess át fessé
 és félrehúzom a nehéz függönyc
 agram
 (felkiáltójellel vagy ó-val)
 megkeresem a sveučilišna bibliotekát
 újat építenek
 ez már örökre doreen szentélye marad
 a mennyországba jut-e az utolsó rakománnyal
 a könyvlift mely nekem egykor
 a die seele und die forment felhozta
 sinkó is ezt a könyvet hordta körbe-körbe a világban
 ha gerlebúgást hallok a lift a lift mondom
 a könyvlift jön felém a feneketlen kútból
 a 4-es és az 5-ös villamossal tudok a köztársaság
 térre jutni gyalog pedig az esplanade mellett melynek
 teraszán egykor az ifjú krleža fagyaltozott
 mintha csak újratanulnám a várost
 újraszámolom a zrinjevac vészesen elszaporodott varjait
 látom *ladan* kinyit egy nagy könyvet
 majd az egyik kirakat safari-kompletjét kommentálja
 nem szóltam meg de mintha csak
 most olvasnám a zoon graphicont
 mintha csak most ütöttek volna meg
 sa mokrom čarapom metafizike a razlogosok
 igen most is a láthatatlan váltókon
 át és kiemelt
 természetes beszédet szeretem
 a versben
 és lassan megtelik papirossal
 a szentjánoskenyér-illatú szemeteskosár

és hallom
még mindig rakódik
és be is temet tán
a láthatatlan púder

bár frástudatlan volt
mindenre megtanított engem az anyám
vasalni mosni
meséli a hotel internacional ruhatárosa
aztán 44-ben hadifogolyként
németországba vittek
most ötven kilogrammos vagyok
cigaretta és képeslapot is árulok
ha engedi nézni hogyan csinálja
uram én valóban láthatatlan vagyok
felviheti ezt a nőt a szobába

induláskor
ahogy bezártam magam mögött
a nittelt zöld vaskaput
melyet láthatatlan lehel-kürtként
ütött át a rozsdá
jövőre már kibukik rajta a rózsá
rám reccsent malac nevű nimfa-papagájunk
kalózhajókon látsz ilyen
bizony kalózhajó-fedélzeten ring idillünk
ide így már vissza nem jössz
vagy egyszerűen s inkább ez az ő stílusa
menj már a fenébe
a szomszéd kert saráiban egy irtó
nagy fehér írón hevert
mit írtak ezzel
szép egészet
szép egészet írtak
írták tán az úr reklámját
intettem szomorú tekintettel kísérő
fekete dogomnak
harapd át
harapd át a fehér ceruzát
aprítsd
aprítsd az angyali hevedert
mi mint a maribori gyilkosok

liszttel hintjük a tetthelyet
 bár éppen a tett helyett
 átkutatom a fiókokat
 ágy alá bújok
 sokáig ott is maradok
 ám az irtó írón sehoh
 szép egészet írának
 szép egészet
 emelném az úr reklámját
 az aprítottnak sincs nyoma
 púder-pompeji se lebben
 csak egy gyűrött oranzs-pasztilla
 és egy német nipp-katalógus
 irtó nipppek
 irtó nipppek
 ó nipp irtó szent ottó
 segíts
 nittelj

geofágia a költészetben
 (kidolgozni
 kimondani ikerék perec
 hogy a szülőföld költészetbéli
 fölzabálásáról van szó tulajdonképpen)
 ó az indigó szerzőnője mondtam
 s máris lila nyál csorgott a számon
 (mire ő indignáltan odébbállt)

a kis sőtartó mérlege
 akárha vak istennő kezében
 abszolút egyensúlyban

paprika fogvájó só

de esernyőm nyakán dunsztgumival
 a hotel 133-as szobájának fogasán
 poe hollóját szavalja
 szoljan antun fordításában

használt fogvájóba
 dőlni
 hősként
 magunkra borítani sőt paprikát

filmekben látni
 boszok nagy asztalán
 fényképet széles bőrrámában
 szeretnék most egy olyan bőrrámát
 e szép mosóporos dobozra

FJORD

de mit csinálnék a porral
 bepúderoznám hasam hátam
 örült molnár mondanák
 megörölte kedvesét
 szeretnék csinálni egy fényképet
 de nem fényképezőgéppel
 csinálni egy FJORD című filmet

de nem filmfelvevőgéppel
 szeretném kijavítani
 magaviseletemből az egyest
 vagy már nem is szeretném
 csak a fjordok meredek csipkéjét

a dubrovnik forgóajtójában
 találkoztunk
 bár ez az ajtó
 már nem az az ében
 új és réz
 a régi olyan volt akár azok az óriási
 hordók melyek falán bőrjaknis legénykék
 köröznek motorkerékpáron
 itt gürizek tehát már egy évtizede
 ezért köröztek hiába
 fantomfényképpemmel kezükben
 ezért köröztem hiába magam
 fantomfényképemben gyönyörködve
 nem tudtam bemenni
 nem tudtam kijönni
 eszpresszó kávéét iszom
 átolvasom a vjesniket
 majd a virág éér kis kasznijai felé indulok
 egy csokor illatát keresve
 melyet annak a kis mongoloid kurvának
 vettem volt aki oly véresen átvént a gričen
 át akárha szögekkel

lisztbe köpök
 kis figurát gyúrok
 játszok vele
 sielj
 sírj
 sírod leszek mondom
 megeszlek
 az örült molnárt is örölik

hófehér meštrovic-márványon
 nyugtatom kezem
 tiszta
 miért közelednek futólépésben mégis az örök
 félnek tán
 hogy rajtam át mint miniumos csövön
 kifolyik a végtelen só
 mint kiszúrt szem kifolyik
 a sós végtelen

levegőköze vártál az ágyon
 a nap pontosan lábad közé sütött
 úgy éreztem magam benned
 mint egy vakond
 mely a föld középpontjához ér
 s gyémántbundácskája ég
 a nap pontosan lábad közé
 a nap pontosan fenekembe sütött

tán utoljára pihenek
 levágnak majd
 mint a gyerekkor rózsaszín disznait
 a lélek légző-lékeit máris összeköti a rianás
 fekszem a forró kádban
 ázott vjesnik-borogatással
 mi játszik a mozikban podsuseden
 a tuskanacon a szalatan
 milyenek a katonakurvák az állomás körül
 hiszen én nem csak filozopter
 itt voltam katona is
 kik térnek örök nyugalomra
 ma a mirogojon

ugyanilyen anonim nyomokat
menstruáló légy
semmis kis pöttyöket pontokat
hagyok majd én is magam után e dobozon
kitépni
kitépni s mint spongyával áttörölni
a tüdővel a falakat
kitépni a szívet ezt a minium-pumpát
gyökerestül a nemiszervet
s felírni a végső jeleket a tapétára
fel mint levágott ujjal írják a kátrányos palánkra
az éppen aktuális parolák ideogrammaít
miroslav krleža fara dzongjában
sétálok gőzölögve
kűnn akár egy zöld bronzsátor
a hrvoje lisinski hangversenyterem
kinyúlni megkopogtatni tetejét
világ angyalai egyesüljetek
mondta franci a reggelineél
s én kardként emeltem
hecsedlilekvárral kent kiflimet
tán utoljára pihenek
nemsokára felcsatolom klasszikus karórámat
felmarkolom a gyűrtött pénzjegyeket
zsíros bőrkabátomba bújok
akárha kétszer köténének bőrbe
egy jelentéktelen könyvet
akárha két felsőrésze szögeznének
a rohadtt kaptafára
és feketé esernyőmmel
kírohanok

süti a nap a lábam
a takarítónők takarítanának
biztosan találtak már ily
nagy meleg talpakkal
kiterített hideg halottaikat

napról napra mind több
és több apró vörös flekket
fedezek fel a szeszínű tapétán
kit öltek itt kis szúrásokkal

e patrícius ház díszül szolgáló
 kőoroszlánnal
 először miroslav krleža naplójában (davni dani)
 találtam szemben magam
 egy öregasszony (azaz két öregasszony
 — viszonyuk immár tisztázatlan marad)
 kemencéjénél olvasva zentán
 aztán hozzá futottam
 védj meg védj meg kiáltoztam
 s itt kóvályogtam körül
 három évig éhesen
 már a gerle is ismert
 mely ürülékével mikkelezte
 olykor sült galambként ejtözött felém
 elájultam
 merci (ó a jó öreg mercedes) bevitt
 az egyik albán cukrászhoz
 és sutlijašt etetett velem
 ájulás után csakis sutlijašt
 ha ájulás után egyáltalán ajánlhatunk valamit
 akkor csakis sutlijašt csakis sutlijašt
 délután eladtam russel súlyos filozófiatörténetért
 pascal kis gondolataiért (különösen magyarul)
 mit sem fizettek volna
 de a pörköltet kihánytam
 nem mondtam csakis sutlijašt csakis sutlijašt
 ájulás után sutlijašt sutlijašt
 csak veljačić előadásaira jártam
 rendszeresen (keleti filozófiák) bár hallgattam
 vranickit supekot filipovičot petrovičot is
 veljačić azóta elment ceylonra szerzetesnek
 s könyveit (buddhizmus koldusok énekei) bestsellerek lettek
 aranykeretes szemüvegén keresztül nézem
 a világot
 ha nézem
 s nem a világ néz engemet
 hóna alatt levonyókkal
 hegesztőszemüvegén át
 védj meg védj meg
 tíz éve nem álltam itt
 védj meg védj meg
 szfinxszé kopott már egészen
 formátlanná lett

mint minden lehetséges felelet
 (mind inkább szfinxszé lesz
 miroslav krleža is)
 sok-sok eső volt
 erős szelek
 erős szelek
 mint amilyen erők csak a történelem szelei
 tudnak lenni
 kevés puha hó
 kevés puha hó
 de a zoo oroszlánjának rácsai
 még csak rozsdásodni sem kezdték
 én emlékezhetek
 nincs mire
 pont előttem
 pont utánam
 — végül a davni danit is eladtam
 utazóládám úgyis túl nehéz volt
 kettéhasadt
 hazautaztam kanizsára
 és galagonyát csicsókat eszegettem
 a fejetlen szent jános-szobor alatt

egy megnyomorított
 ólomruhácskájú oranzs-pasztyillával
 élek itt édeseim
 írtam a harmadik (postázatlan)
 képeslapon (Praha ulica 1907 Iz monografije
 „Zagreb 1900”)
 noteszomba átmásolva megtoldottam egy sorral
 ugyan ki nyomkodhatta ormányába
 majd itthon a gépelésnél még három
 plusz kettővel
 (ugyanis az édeseimert meg kellett ismételni)
 aki helyezte átlósan a nipp-katalógusra
 sejtve tán a nipp-irtó (aki különben
 egy halványodó-törpülő paszkyvillus-író) közeledtét
 édeseim
 édeseim

„Elegem van minden aljasságotokból. Ha nem öltem még meg magam,
csak azért, mert nem adtam fel az életet,
csak azért, mert szeretek még valakit: magamat.
Hiába nevettek, a sást csak a sas támadja meg,
a sebesült Hektort csak Achilles szánhatja, senki más.
Lenni nem könnyű.

Hiába nevettek, a sást csak a nőstény sas támadja meg,
csak Briseis a sebesült Achillest.
Lenni nem könnyű. Egy könnyű csak, a szar.”

Holan (Szabó M. ford.)

a FORUM 1—2-es számában
šalda munchról (1905)
a dolgok nála a szó szoros értelmében vérzik a festőket
és holanról (1933)
holant végre már én is eredetiben olvasom
megkaptam a matka bibliofil kiadását (edice bohemia)
milénova šoltežová szép illusztrációival
klasszikus motívumok piéta csendélet és negatívvá mara-
[tott változatuk
holant rilke paszternak celan mellé helyezem
mihalić lefordította a noc s hamletemet
a modern költészet e centrális monumentumát

Nije mi sporedan
ni jedan koračić niti pad
djeteta u koprivima ... I kad mu majka kaže:
Idi po rum za čaj,
a ono ide i stalno ponavlja: rum za čaj, rum za čaj,
dok na koncu ne prošapće: drum za raj ...
ne, ne, nije mi sporedan niti jedan pad
djeteta ... Ipak zlo se uspinje
kičmom čovječanstva popljuvanom krvavo
poput stepeništa zubara

a művész írja šalda csak saját munkájában bízik
nem engedi művébe mint munkatársat az időt a pillanatot
a költő viszont az aki mindent sorssá változtat át véletle-
[nül
immár XVII. évfolyama ez a FORUM-nak
pedig még kezemben az első szám puha melege
kezemben el sosem is eresztettem az a disznóölő kés

mellyel felvágtam
 dragojević új versei
 papírić nađen u knjiži b. pascala „misli“ koja je kupljena
 u antikvarijatu u firenzi
 érdekes milyen gyakori motívuma a modern költészetnek
 pascal gondolatok című könyvecskéje
 én az enyémet sándor jános plébánostól vettem
 ókérén
 ahogy benyitottunk hozzá (borival bányaival) azonnal
 [kiszúrtam
 a fehér gerincű kis puha pascalt
 néhány okkultizmussal foglalkozó német nyelvű könyvből
 beírta hogy halála után majd engem illetnek
 (de még a mai napig sem küldte őket vissza a túlvilágról
 minden bizonynal használja őket)
 köszönöm mondtam
 ó kérem
 ó kérem semmiség mondta
 (különben sáfrány és domonkos istván szülőfaluja
 ókér)
 a papírgyárban olvasunk a munkásoknak
 én a celebesz celebesz nélkülöböl
 ceruzám vadászceruza
 de a sakálhoz hasonlatosan
 gyakran halottnak tetteti magát
 meg
 cirkuszi törpe szerettem volna lenni ha megnövök
 sok közöttük a vak
 első eset hogy nem rezgek mint a szitakötő segge
 az asztalokból összerakott
 kartondobozokkal dekorált emelvényen
 a végtelen rolnik sivatagában
 az igazgatóval a vízjelről értekezem
 hogyan csinálja ő
 hogyan nyomja
 hogyan csinálom én
 hogyan és mit nyomok majd belé
 mi is nyomja majd belé anti-stigmaként magát
 próbálom szuggerálni álljanak át
 a pénzpapír-gyártásra
 arra írni is jobb
 a munkások nevetnek
 vörösmartyt fordítom kapásból nekik
 (krpa sveta biblioteka ti je ime)

távozáskor 500 A4 70 g/m-es és 1000
 A4 40 g/m-es papírost kapok
 boldog vagyok
 bár nehéz lesz újvidékig cipelni
 a vakok ébenpillantásait
 az avantgarde sorsáról érkeztetek
 branimir bošnjak barátom elnökölt
 kermauner srba franciézéseiket ismertették
 az avantgardizmus vége a posztmetrikus kor
 a konkrét kutatás brdo govna stb.
 s akkor fenn az amfiteátrum csúcsán
 megszólalt dane zajc (kékeszöld pulóverében
 engem egész idő alatt riikére emlékeztetett)
 és azt mondta (emlékezetből fordítom meg
 közben a rádió is szól
 európa kedvenc hangszere a lant)
 az avantgardisták első nemzedéke
 forradalmárok voltak
 le akartak rombolni valamit
 én semmit sem akarok lerombolni
 én félek a vértől

én félek a vértől

a vita végén a nedvesen csillanó udvaron
 megkérdeztem tőle mi az ott a hóna alatt
 egy mozart-lemezt vettem idejövet mondta
 az én lemezjátszómát tönkretették a gyerekek
 a hurcolkodásokban (újvidék—szabadka—újvidék—
 halpiac—limán—telep) meg még apróbb darabokra töre-
 [deztek

webernejem
 de apám teraszán fenyőládákban áll
 az agyaggalamb
 éppen olyanokban mint egykor a kockacukor
 a teater & td ajtaja előtt álltunk
 ionesco mily bődélyát hirdették
 kinyitottam az esernyőmet
 emelkedtem
 emelkedtem
 majd hirtelen becsuktam

a legnagyobb zöld levelet
 a kolozsvári botanikus kertben láttam
 egy lány áttetsző arcát nézve jut ez most eszembe
 a botanicki vrt ropogó lila salakján
 a hajszálerék zöld gleccsere
 a szepők klorofill-krátere felé emelem kezemet
 a legnagyobb zöld levelet
 a legnagyobb zöld levelet

(sínkó sírjánál)

te tudod
 úgy kóvályogtam itt
 mint gólyafos a levegőben
 csimpaszkodtál szakállamba
 húztál volna vissza
 hova is
 valóban hova is húztál
 vagy nem húztál
 játszottál a nádszerkezetű sárkánnyal
 messze kinyúlva a volkswagenből
 (mit matković fia örökölt
 miután micì néni megmérgezte magát)
 újvidék és zágráb között
 te tudtad mi a tiszta líra
 mozart lurçat (kit nem szeretek
 bár már sejtem színéségeiben te
 noémi* puritán gobelinjeit dicsérted)
 láttál gubec illata után szaglászni
 niels lüht szanyint (ezeket a vacakságokat)
 olvasni a botanikus kertben
 láttál a szőke kancával templomba menni
 (helytelenkedtem vele itt a mirogojon is)
 láttál jakuševácon futóárkot ásni
 (krleža is ott gyakorlatozot)

— nem volt szándékomban szólni hozzád
 hányinger kerülget a tegezéstől
 a sínköveken tornázó költőktől
 de közele már a nap
 amikor majd újra fel kell vágni nyelvünket
 néhány praktikus dolgot hogy megbeszéljünk
 ment valami nem stimmel

ülök itt beomlott futóárkodonál
 mauritsnak (nem juttattad be hegedušić mesteriskolájába)
 tárlata van a preradovičevában
 domonkossal felmentek a piacra (tržnica)
 és ott lödörögtek észre sem véve
 hogy a túróhegyek tengerihalak között
 a bronz-kerempuh figyelő kíséri őket
 feljöttek a csillagok
 nem lurcat gyapjú-poémája ez
 noémi tői szurkálják az atyaúrsten
 tompa lila ruháját
 ma zubatacot fogok vacsorázni
 és nem fogom megtörölni a számat
 mert kislányom gyűjti a szalvétákat
 mert kislányom gyűjti a szalvétákat
 mert kislányom gyűjti a szalvétákat
 mert én is gyűjtöm a szalvétákat
 mert te is gyűjtöd a szalvétákat
 a végtelen mennyei
 és végre már nem a véres blitvai banketteken

ki lehetett az a vendég
 aki után szentjánoskenyér-illatú
 maradt a szemeteskosár
 aki szentjánosbogárként világító vízjelét
 papirosaimba nyomta
 kié lehetett a kis oranzs-pasztilla
 a láthatatlan puderral fedett
 német nipp-katalógus
 melybe hip! hip! hurrah! kiáltással
 immár titeket is bevezettek
 édeseim
 ki lehetett az a vendég
 aki után most én következem

* „A magyar művészet általa kapott először a szó szoros értelmében »korszakot alkotó« szerepet az egyetemes kultúréjlődésben.”